
УДК 378:355.232

Володимир Михайлович Іваненко,
*кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри
загальновійськових дисциплін Національної академії
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

Петро Миколайович Дзюба,
*кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри
загальновійськових дисциплін Національної академії
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

КОМПЛЕКС МЕТОДІВ ПОКРАЩЕННЯ ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

У статті проаналізовано роботи провідних дослідників проблеми мотивації у процесі професійної підготовки. Поряд з визначенням мотивації виділено чинники, які впливають на якість засвоєння навчального матеріалу, розглянуто методичні засади підвищення мотивації у майбутніх офіцерів-прикордонників в аспекті комплексного використання педагогічних методик.

Ключові слова: *мотивація, освітній процес, методичні засади, пізнавальна активність, майбутні офіцери-прикордонники.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасна високотехнологічна зброя і способи ведення бойових дій, поширення масштабів застосування збройних сил гостро ставлять питання насамперед про необхідність підготовки високоосвічених офіцерів. Військова освіта

© Іваненко В. М., Дзюба П. М.

як компонента загальнодержавної системи освіти України потребує постійного вдосконалення.

Тому дослідження методичних засад підвищення ефективності процесу професійної підготовки майбутніх офіцерів у сучасних реаліях набуває особливого значення для педагогічної науки і практики [1].

Однією з найважливіших у педагогіці є проблема мотивації навчання [2]. У сучасному світі зросла потреба у фахівцях з високим рівнем загального розвитку, професійної компетентності, творчих здібностей. Одним із головних завдань сучасної військової вищої освіти є збільшення зацікавленості майбутніх офіцерів-прикордонників у набутті якісних професійних знань, навичок та їх вмотивованості, оскільки в майбутньому захищеність нашої країни залежатиме саме від майбутніх офіцерів і прикордонників зокрема.

Мотивація відіграє важливу роль під час вивчення будь-якого предмета. Успіх багато в чому залежить від того, які мотиви керують майбутніми офіцерами-прикордонниками в процесі навчання. Найбільш, на нашу думку, повним є визначення мотиву, запропоноване одним із провідних дослідників – П. М'ясоїдом.

На його думку [3], “мотив” – це спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб суб'єкта, що визначає напрямок дії.

У статті мотивацією ми будемо називати педагогічний вплив, тобто методи і засоби навчання, які стимулюють майбутніх офіцерів-прикордонників до кращого засвоєння знань, отримання умінь та набуття практичних навичок із загальновійськових дисциплін у процесі навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. Загальні основи професійної підготовки фахівців у вищих військових навчальних закладах розроблено О. Барабанщиковим, С. Кубіцьким, В. Ягуповим та ін.

Мотивацію до підвищення ефективності професійної діяльності досліджували О. Житник, Л. Кален, К. Кальницька, Д. Кобзін, А. Москаленко, С. Москвичов, А. Стародубцев та ін. Значний науковий і практичний інтерес становлять дослідження О. Сафіна, О. Матеюка,

Є. Потапчука, в яких розроблено теоретико-методологічні засади психологічних досліджень діяльності в особливих умовах охорони державного кордону. Різні аспекти мотивації майбутніх офіцерів ДПС України розкриваються у працях Л. Дунець, В. Клачка.

Багато вчених ґрунтовно дослідило чинники, що суттєво впливають на розвиток мотивації суб'єктів військової діяльності: війська, військового колективу, офіцера як професіонала. Вони вивчали особливості, протиріччя та тенденції розвитку цього процесу (В. Ананьїн, У. Кларк, В. Мандрагеля, Г. Почепцов).

Праці цих науковців мають не лише теоретичне, але й практичне значення для вирішення наукових завдань нашого дослідження, однак все ж не вичерпують їх повністю.

Метою статті є виокремлення методичних засад підвищення мотивації до вивчення загальновійськових дисциплін у вищому військовому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головна мета навчання у військових навчальних закладах – формування високих, бойових, моральних, психологічних і фізичних якостей майбутніх офіцерів та удосконалення на їх основі бойової майстерності, здатності виконувати будь-яке бойове завдання в екстремальних або особливих умовах обстановки. Максимально наблизити зміст і умови навчання до реальної дійсності сучасного бою, навчити майбутніх офіцерів-прикордонників того, що необхідно в умовах бойових дій під час оборони та охорони державного кордону, застосовувати в освітньому процесі найбільш ефективні форми і методи навчання – це важливі вимоги сьогодення.

Служба офіцерів на кордоні проходить в особливих умовах, вимагає від них уміння швидко готувати техніку, спеціального обладнання до оперативно-службового застосування, готовності до інтелектуальної діяльності, планування, розрахунків, прийняття оптимальних рішень. Формувати у майбутніх офіцерів такі особистісні якості та властивості потрібно на всіх етапах навчання.

Важливим чинником, на нашу думку, для успішного вивчення загальновійськових дисциплін є мотивація до їх засвоєння. Під мотива-

цією слід розуміти організацію такої навчальної діяльності, яка б була спрямована на більш глибоке вивчення дисципліни. Тому необхідно створити такі умови в освітній діяльності, які б сприяли розвитку у майбутнього офіцера-прикордонника високого рівня пізнавального інтересу до конкретного заняття.

Основними засадами, що сприяють формуванню у майбутніх офіцерів-прикордонників позитивних мотивів, є [4]:

розуміння цілей навчання;

зміст навчального матеріалу;

розвиток їхніх пізнавальних здібностей;

зацікавленість;

професійна спрямованість;

емоційна форма проведення занять викладачем;

постановка викладачем складних, але цікавих завдань, що сприяють розвитку творчої активності майбутніх офіцерів-прикордонників;

усвідомлення важливості отримуваних знань;

оцінка знань викладачем.

Навчальні заняття мають бути різноманітними. Якщо майбутні офіцери-прикордонники зрозуміють, що всі їх навчальні можливості вичерпані, то різко знизиться рівень мотивації.

Оскільки для багатьох майбутніх офіцерів-прикордонників основним мотивом є складання заліку або іспиту та отримання позитивної оцінки, то перед викладачем стоїть завдання: розвинути позитивні, пізнавальні мотиви у тих майбутніх офіцерів-прикордонників, у яких немає інтересу до цього предмета, тобто підвищити рівень позитивної внутрішньої мотивації. Це залежить від успіху майбутнього офіцера-прикордонника, його умінь і навичок, кваліфікації викладача, методів навчання, що сприяють отриманню відмінних знань, і багатьох інших чинників. Погана якість викладання, нерозуміння предмета, численні помилки, навпаки, призводить до втрати інтересу у майбутніх офіцерів-прикордонників до вивчення дисциплін.

Зацікавленість навчальними дисциплінами і підтримання цього пізнавального інтересу можна створити шляхом використання різних моделей, методів і засобів традиційного і активного навчання.

Використання в роботі з майбутніми офіцерами-прикордонниками сучасних освітніх технологій: дискусійних форм проведення занять, комп'ютерних засобів, елементів рейтингових технологій, вносить у процес навчання елемент гри. А сама атмосфера гри може розглядатися як універсальний мотиваційний чинник. Невід'ємною частиною практичних занять повинна стати самостійна робота майбутніх офіцерів-прикордонників з обов'язковим обговоренням її в аудиторії, оскільки це значно збільшує можливості для суб'єктивного контакту з тим, хто навчається.

Ще одним значущим чинником, який відзначає [5] викладач для мотивації, є демонстрація необхідності знань для майбутнього офіцера-прикордонника. Педагог повинен пояснити курсантам необхідність, корисність і важливість ролі навчальних дисциплін для майбутнього офіцера-прикордонника. Під час викладання кожної теми необхідно приділяти увагу прикладним завданням, встановлювати міжпредметні зв'язки з технічними і спеціальними дисциплінами.

Розглянемо методичні засади підвищення мотивації майбутніх офіцерів-прикордонників до навчання у вищому військовому навчальному закладі.

Контроль навчальної діяльності. Контроль проводиться з метою оцінки знань, умінь майбутніх офіцерів-прикордонників. Він може здійснюватися різними способами, які повинні систематизувати поведінку, містити зрозумілі критерії оцінки. Контроль знань може здійснюватися у вигляді усного опитування, перевірки практичних, контрольних і лабораторних робіт.

Основним способом оцінки контролю знань, що підвищує мотивацію курсантів до саморозвитку та вивчення дисциплін, є рейтингова система [6]. У майбутніх фахівців з'являється зацікавленість до виконання завдань підвищеної складності, стимулюється пізнавальна активність.

Оцінки, отримані за окремі заняття, викладач ураховує при виставленні підсумкової оцінки з навчальних дисциплін. Оцінювання роботи майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі заняття сприяє контролю та активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Практичні заняття. Практичні заняття мають бути різноманітними. Якщо майбутні офіцери-прикордонники зрозуміють, що всі їх навчальні можливості вичерпано, то різко знизиться рівень мотивації. Необхідно організовувати практичні заняття так, щоб майбутні офіцери-прикордонники відчували зростання складності завдань, що зумовлювало б позитивні емоції від власного успіху в навчанні, сприяло б творчості, пошукам.

Важливе значення у процесі практичних робіт мають індивідуальний підхід і продуктивне педагогічне спілкування. Майбутні офіцери-прикордонники повинні отримати можливість розкрити і виявити свої здібності, свій потенціал. Тому при розробленні завдань і плану практичного заняття слід урахувувати рівень підготовки та інтереси кожного курсанта навчальної групи, виступаючи в ролі консультанта, не пригнічувати тих, хто навчається, самостійності та ініціативи.

Стиль педагогічної діяльності викладача. Діяльність будь-якого викладача має свій певний стиль. Це постійний набір способів, навичок і методів, що виявляються у процесі його педагогічної діяльності. Стиль, як правило, залежить не тільки від курсантів, а й від психологічної особистості викладача. Всім відомо, що якщо викладач повідомляє інформацію доступно, барвисто і яскраво, то майбутній офіцер-прикордонник без зайвих зусиль засвоїть матеріал, а відповідно і дисципліни.

Як стиль, так і ефективність викладацької діяльності багато в чому залежать від викладача. Мудрий викладач знає, що він не тільки доводить знання, але і є зразком для наслідування. Йому необхідно відчувати кожну особистість, її слабкі та сильні сторони. Викладачеві необхідно встановити правильні стосунки з майбутніми офіцерами-прикордонниками. При цьому він повинен врахувати індивідуальність кожного.

Ще одним невід'ємним чинником є успіх і активність майбутніх офіцерів-прикордонників. Їх потрібно стимулювати, заохочуючи за успіхи. Працюючи з кожним курсантом, викладач дає можливість йому розкритися і виявити себе. Для цього викладачеві необхідно створити доброзичливу і позитивну атмосферу, взаємовідносини між курсантами.

Це основні методичні засади підвищення мотивації у майбутніх офіцерів-прикордонників для успішного вивчення загальновійськових дисциплін.

Висновки. Мотиви, сфери бажань, інтересів і схильностей, світогляд курсанта, життєві позиції складають гармонійну єдність особистості. Все це є внутрішньою силою, яка спонукає майбутнього офіцера-прикордонника вивчати дисципліни і створює позитивні установки на їх вивчення. Для цього необхідно підвищувати мотивацію, сприяючи розвитку пізнання та інтелектуальної діяльності, що в свою чергу сприяє підвищенню ефективності процесу навчання.

Для досягнення успіхів важливими насамперед є кваліфікація викладача, його ерудиція, відмінне знання предмета і захопленість ним. Все це передається майбутнім офіцерам-прикордонникам і сприяє підвищенню позитивної мотивації при вивченні загальновійськових дисциплін.

Все це стимулює роботу майбутнього офіцера-прикордонника, підвищує його мотивацію. Якщо майбутній офіцер-прикордонник буде впевнений в тому, що в майбутньому він буде затребуваний як фахівець, то він буде прагнути здобути якісну освіту.

Активність майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях зростає у процесі пошуку шляхів додаткового засвоєння теоретичних знань. У них формуються практичні навички і уміння у сфері вирішення прикладних завдань, побудови схем, виконання розрахунково-графічних завдань, закріплюються і вдосконалюються вже наявні уміння, розвивається здатність самостійно використовувати весь багаж знань для вдосконалення певних дій тощо.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо обґрунтування та розробку комплексу педагогічних умов, спрямованих на продуктивне вивчення загальновійськових дисциплін.

Список використаної літератури

Алексюк К. А. Педагогика высшей школы : курс лекций: модуль-ное обучение / К. А. Алексюк. – К., 1993. – 205 с.

Горбенко А. І. Розвиток професійної мотивації до оператив-но-службової діяльності офіцерів органів охорони державного кордо-ну : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Артур Іванович Горбен-ко. – Хмельницький : Б.в., 2012. – 20 с.

М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. / П. А. М'ясоїд. – [5-те вид., стер.]. – К. : Вища школа, 2006. – 487 с. : іл. – С. 187.

Фуфурина Т. А. Пути повышения мотивации при изучении английского языка у студентов МГТУ им. Н. Э. Баумана / Т. А. Фу-фурина // Гуманитарный вестник. – 2014. – Вып. 1. – Режим доступа : <http://hmbul.bmstu.ru/catalog/pedagog/engped/156.html>

Недбай М. П. Формування професійної готовності майбутніх офі-церів-прикордонників до застосування технічних засобів у службовій діяльності [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Недбай Микола Павлович ; НАДПСУ. – Хмельницький, 2008. – 300 с.

Полюк В. С. Організаційно-педагогічні умови контролю навчаль-ної діяльності курсантів вищих військових навчальних закладів [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Віктор Степанович Полюк ; НАДПСУ. – Хмельницький, 2004. – 233 с.

Рецензент – кандидат психологічних наук, доцент Сціборовський О. А.

Стаття надійшла до редакції 1.12.2015

Иваненко В. М., Дзюба П. Н. Комплекс методов улучшения усво-ения учебного материала

В статье проанализированы работы ведущих исследователей проблемы мотивации в процессе профессиональной подготовки. Наряду с определением мотивации выделены факторы, влияющие на качество усваивания учебного материала, рассмотрены методические основы повышения мотивации у будущих офицеров-пограничников в аспекте комплексного использования педагогических методик.

Ключевые слова: *мотивация, образовательный процесс, методиче-ские основы, познавательная активность, будущие офицеры-погра-ничники.*

Ivanenko V. M., Dziuba P. M. **Complex methods improvement usvoenyya uchebnoho material**

Modern high-tech weapons and methods of warfare, extending the scope of application of armed forces sharply put question, especially about the need to prepare highly educated officers. Military education as a component of the national system of education requires constant improvement.

Therefore, the research methodological bases of increase of efficiency of process of vocational training of future officers in modern conditions is particularly important for pedagogical science and practice.

The article analyzes the work of leading researchers in the problem of motivation of trainees during training.

Along with the definition of motivation highlighted factors affecting the quality of assimilation of educational material, the methodical bases of increase of motivation of the future officers-border guards of disciplines in terms of the integrated use of teaching methods.

Thus, motives, desires, interests and inclinations, the worldview of a cadet, position in life and make harmonious unity of the personality. All of this is the internal force that drives the future of an officer of the border guard to study disciplines and creates positive attitudes to their learning. For this purpose it is necessary to increase the motivation, contributing to the development of cognition and of intellectual activity that, in turn, leads to greater efficiency of the learning process.

To succeed, many important factors, particularly teacher qualifications, his erudition, great knowledge of the subject and dedication to them. All of this is passed on to future officers-to frontier guards and promotes positive motivation in the study of military disciplines.

All of the above stimulates the future of the officer-the frontier guard increases his motivation. If the future military officer will be sure that in the future he will be in demand as a specialist, he will strive not only to finish school and get a degree, but also to receive quality education.

The activity of future border guard officers in the classroom increases, provided that their conduct is in the process of looking for ways to further the learning of theoretical knowledge. They formed practical abilities and

skills in solving applied problems, graphing, calculation and graphic tasks, learn and improve existing skills, develops the ability to use all knowledge for the improvement of certain actions and the like.

Keywords: *motivation, educational process, methodology, cognitive activity, future officers-border guards.*